

Rad na određeno vrijeme kazališnih umjetnika

Dragan Zlatović*

Prema Zakonu o kazalištima, kazališni umjetnici zasnivaju radni odnos u javnim kazalištima i javnim kazališnim društinama sukladno općem propisu o radu. Zakonom se uređuje zasnivanje radnog odnosa kazališnih umjetnika sklapanjem ugovora o radu na određeno i neodređeno vrijeme. Ugovor o radu na određeno vrijeme je iznimka od načelnog sklapanja ugovora o radu na neodređeno vrijeme, te se odnosi na zasnivanje radnog odnosa čiji je prestanak unaprijed utvrđen kada je zbog objektivnog razloga potreba za obavljanjem posla privremena.

1. Radni odnosi kazališnih umjetnika u javnim kazališnim ustanovama

Prema čl. 33. Zakona o kazalištima („Narodne novine“, br. 23/23.; u daljnjem tekstu: ZK) kazališnu djelatnost obavljaju kazališni umjetnici te stručni i drugi kazališni radnici.¹

Najčešće se na radno-pravni status zaposlenika u javnim ustanovama u kulturi, pa tako i u javnim kazalištima, kazališnim kućama i kazališnim društinama odnose odredbe Zakona o radu („Narodne novine“, br. 93/14., 127/17., 98/19. i 151/22.; u daljnjem tekstu: ZR) i prateći mu podzakonski propisi, ali u svakom području treba uvažavati i posebne propise svojstvene upravo tom određenom aspektu kulture. Ukazat ćemo upravo na te posebne propise koji se odnose na kazališne umjetnike i kazališne radnike gdje je regulacija i najobuhvatnija.

Zbog posebne strukture tržišta, posebice zbog elemenata monopolizma i defektnosti tržišta, zbog heterogenosti kulturnih i umjetničkih djelatnosti, zbog povijesne i progresivne vrijednosti kulturnih i umjetničkih djelatnosti na korisnike, kazališna je djelatnost od posebnog interesa svakog društva. Stoga su i pravila glede radnih odnosa u ovim ustanovama, uz garanciju načela i prava koja su zajednička prema općim propisima o radnim odnosima, takova da moraju uključivati one posebnosti koje su immanentne obavljanju kazališne djelatnosti. To se postiže ne samo u regulativnom smislu donošenjem posebnih zakonskih i podzakonskih propisa u ovom području, nego i primjenom kolektivnih ugovora, općih akata samih kazališnih ustanova i individualnim ugovorima o radu.

Pravni okvir uređenja radnih odnosa kazališnih umjetnika i kazališnih radnika tako čine:

- Zakon o ustanovama („Narodne novine“, br. 76/93., 29/97., 47/99., 35/08., 127/19. i 151/22.; u daljnjem tekstu: ZU)²;
- Zakon o radu;

- Zakon o kazalištima;
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima („Narodne novine“, br. 111/21.; u daljnjem tekstu: ZAPSP)³;
- Zakon o strancima („Narodne novine“, br. 133/20., 114/22. i 151/22.);
- Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u svezi s obradom osobnih podataka i slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća Uredba o zaštiti podataka);
- Zakon o plaćama u javnim službama („Narodne novine“, br. 27/01. i 39/09.)⁴;
- Zakon o osnovici plaća u javnim službama („Narodne novine“, br. 39/09. i 124/09.)⁵;
- Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama („Narodne novine“, br. 25/13., 72/13., 151/13., 9/14., 40/14., 51/14., 77/14., 83/14. – ispravak, 87/14., 120/14., 147/14., 151/14., 11/15., 32/15., 38/15., 60/15., 83/15., 112/15., 122/15., 10/17., 39/17., 40/17. – ispravak, 74/17., 122/17., 9/18., 57/18., 59/19., 79/19., 119/19., 50/20., 128/20., 141/20., 17/21., 26/21., 78/21., 138/21., 9/22., 31/22., 72/22., 82/22., 99/22. i 26/23)⁶;
- Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama („Narodne novine“, broj 56/22. i 127/22.);
- Granski kolektivni ugovor za zaposlenike u ustanovama kulture koje se financiraju iz državnog proračuna („Narodne novine“, br. 46/18.)⁷ i Odluka o isplati materijalnih i nematerijalnih prava te drugih naknada za zaposlenike u ustanovama kulture („Narodne novine“, br. 60/22.)⁸;

³ V. čl. 100. – 103. (autorska djela stvorena u radnom odnosu) u svezi s čl. 109. (zaposlenici u javnim službama) i čl. 139. (izvedbe umjetnika izvođača u radnom odnosu) ZAPSP-a.

⁴ Ovaj Zakon se primjenjuje i na javne kazališne ustanove kojima se sredstva za plaće osiguravaju u državnom proračunu (čl.2. Zakona).

⁵ Ovim se Zakonom propisuje način određivanja osnovice plaće u javnim službama u kojima se sredstva za plaće osiguravaju u državnom proračunu.

⁶ V. čl. 9., 10. i 11. Uredbe.

⁷ Na snazi do 1.3.2022.

⁸ Sva materijalna i nematerijalna prava koja su zaposlenici u ustanovama kulture ostvarili iz rada i po osnovi rada temeljem Granskog kolektivnog

* izv. prof. dr. sc. Dragan Zlatović, prof. struč. stud. u trajnom izboru, pročelnik Upravnog odjela Veleučilišta u Šibeniku

¹ ZK je stupio na snagu dana 8. ožujka 2023.

² TEREK, D., Pravni status zaposlenih u ustanovama, Računovodstvo i financije, br.8., 2001., str. 64.

– pojedinačni kolektivni ugovori.⁹

Uz ove propise bitni su za regulaciju radnih odnosa kazališnih umjetnika i kazališnih radnika i autonomni akti kazališta, naročito:

- statut kazališta;
- pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i sistematizaciji radnih mjesta;
- pravilnik o radu;
- pravilnik o audicijama;
- pravilnik o zaštiti na radu;
- pravilnik o postupku unutarnjeg prijavljivanja nepravilnosti;
- pravilnik o kućnom redu
- pravilnik o poslovnoj tajni;
- pravilnik o naknadama za upotrebu privatnih glazbenih instrumenata i potrošnog materijala;
- poslovnik o radu kazališnog vijeća;
- pravilnik o uredskom poslovanju;
- pravilnik o zaštiti i obradi arhivskog i dokumentarnog gradiva;
- procedura u blagajničkom poslovanju i dr.

Prema čl. 67. ZK-a, javna kazališta, javne kazališne družine i kazališne kuće koje su javne ustanove te Ansambl Lado dužni su u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ZK-a odnosno do 1. lipnja 2023. uskladiti statut, druge opće akte i rad s odredbama ZK-a, pa tako i opće akte u području radnih odnosa u javnim kazalištima (pravilnik o radu, pravilnik o audiciji, pravilnik o unutarnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta i sl.).

Kako su javne kazališne ustanove po svojem pravnom statusu javne ustanove na njih se primjenjuje kao *lex generalis* ZU, pa i glede radnih odnosa radnika u kazališnim ustanovama. Tako je čl. 11. ZU propisano kako se na radnopravni status zaposlenih u ustanovama primjenjuju opći propisi o radu (dakle ZR – *op. aut.*) ako zakonom (dakle posebnim zakonom kao *lex specialis*, npr. ZK – *op. aut.*) nije drukčije određeno.

Odredbama ZR-a se uređuju radni odnosi u Republici Hrvatskoj, ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom, koji je sklopljen i potvrđen u skladu s Ustavom Repu-

blike Hrvatske, te objavljen, a koji je na snazi, nije drukčije određeno.¹⁰ U radnom odnosu obje ugovorne strane u našem slučaju javne kazališne ustanove kao poslodavci i kazališni umjetnici odnosno kazališni radnici kao radnici – *op. aut.*) u smislu čl. 8. st. 1. ZR-a imaju dužnost poštivanja propisa u vezi s radnim odnosom, odnosno dužni su pridržavati se odredbi ZR-a i drugih zakona, međunarodnih ugovora koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i objavljeni, a koji su na snazi, drugih propisa, kolektivnih ugovora i pravilnika o radu. Ako je neko pravo iz radnog odnosa različito uređeno ugovorom o radu, pravilnikom o radu, sporazumom sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca, kolektivnim ugovorom ili zakonom, primjenjuje se za radnika najpovoljnije pravo, ako ZR-om ili drugim zakonom nije drukčije određeno. Ovim se u čl. 9. st. 3. ZR-a ugradilo načelo *in favorem laboratoris*, odnosno primjena za radnika najpovoljnijeg prava, koje se ne primjenjuje samo kod tumačenja i primjene pravnih propisa, nego i kao kriterij za određivanje hijerarhije pravnih izvora.

2. Pravni okvir ugovora o radu na određeno vrijeme kazališnih umjetnika

Prema općoj odredbi čl. 34. ZK-a, kazališni umjetnici zasnivaju radni odnos u javnim kazalištima i javnim kazališnim družinama sukladno općem propisu o radu, dakle sukladno odredbama ZR-a. U čl. 35. ZK-a uređuje se zasnivanje radnog odnosa kazališnih umjetnika sklapanjem ugovora o radu na određeno i neodređeno vrijeme. Ugovor o radu na određeno vrijeme je iznimka od načelnog sklapanja ugovora o radu na neodređeno vrijeme iz čl. 11. ZR-a, te se u smislu čl. 12. st. 1. ZR-a odnosi na zasnivanje radnog odnosa čiji je prestanak unaprijed utvrđen kada je zbog objektivnog razloga potreba za obavljanjem posla privremena.

Tako, kazališni umjetnici u javnim kazalištima i javnim kazališnim družinama sklapaju ugovor o radu na određeno vrijeme u pravilu na četiri godine, a iznimno prema potrebi projekta ili programa i na kraće razdoblje, s obveznim probnim radom u trajanju od šest mjeseci. Dakle, ovdje je odredbom ZK-a kao posebnim zakonom propisano duže

ugovora za zaposlenike u ustanovama kulture koje se financiraju iz državnog proračuna („Narodne novine“, broj 46/18.), u smislu navedene Odluke priznavat će se i primjenjivati u istom opsegu i nakon isteka produžene primjene pravnih pravila sadržanih u Granskom kolektivnom ugovoru. Materijalna i nematerijalna prava te druge naknade, ugovorene Granskim kolektivnim ugovorom isplaćivat će se, nakon isteka produžene primjene pravnih pravila sadržanih u Granskom kolektivnom ugovoru, u visini i na način na koji su ugovorene. Odluka je stupila na snagu 2. lipnja 2022. i važi do sklapanja novog granskog kolektivnog ugovora kojim se utvrđuju prava i obveze iz rada i po osnovi rada zaposlenika u ustanovama kulture, na koje se primjenjuje Zakon o plaćama u javnim službama, a najkasnije do dana stupanja na snagu novog posebnog propisa o plaćama u javnim službama.

⁹ Npr. Kolektivni ugovor za zaposlenike u ustanovama u kulturi Grada Zagreba od 19.12.2022., Kolektivni ugovor za zaposlenike u ustanovama kulture Grada Dubrovnika od 14.4.2021., Kolektivni ugovor za zaposlenike u ustanovama kulture Grada Splita od 10.11.2020., Kolektivni ugovor za zaposlenike u HNK u Varaždinu od 22.12.2022., Kolektivni ugovor za ustanove u kulturi Zadarske županije od 15.7.2022., te Kolektivni ugovor za zaposlenike u ustanovama u kulturi Grada Rijeke od 29.7.2022.

¹⁰ V. čl. 1. ZR-a. Za raniju sudsku praksu: „Naime, odredbom čl. 1. Zakona o radu („Narodne novine“, broj 93/14) propisano je da se tim Zakonom uređuju radni odnosi u Republici Hrvatskoj, ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom, koji je sklopljen i potvrđen u skladu s Ustavom te objavljen, a koji je na snazi, nije drukčije određeno. Dakle, Zakon o radu je po svojoj pravnoj prirodi opći propis i ne primjenjuje se u situaciji kada je drugim zakonom (*lex specialis*) drukčije određeno (tako i ovaj sud u odluci poslovni broj Revr-398/06 od 12. srpnja 2006.). Odredbom čl. 1. Zakona o kazalištima („Narodne novine“, broj 71/06, 121/13 i 26/14) propisano je da se tim Zakonom uređuje obavljanje kazališne djelatnosti, a osobito osnivanje kazališta i kazališnih družina, ustrojstvo i upravljanje kazalištem, položaj kazališnih umjetnika i radnika te pitanja od značenja za kazališnu djelatnost. Dakle, tim zakonom uređuju se i radni odnosi koji zasnivaju kazališni umjetnici i drugi kazališni radnici sa kazalištima i kazališnim družinama, te navedeni zakon predstavlja *lex specialis* u odnosu na Zakon o radu jer uređuje, između ostalih, i uvjete o zasnivanju radnih odnosa kako na određeno tako i na neodređeno vrijeme između kazališta i kazališnih družina kao poslodavca i kazališnih umjetnika i drugih kazališnih radnika kao radnika.“ – presuda Vrhovni sud RH, Broj: Revr 127/2018-2, 13.11.2019.

trajanje ugovora o radu kazališnih umjetnika u odnosu na opću regulaciju iz čl. 12. st.2. ZR-a koji propisuje kako se ugovor o radu na određeno vrijeme može sklopiti u najdužem trajanju od tri godine.¹¹

Iznimno. ugovor o radu na određeno vrijeme kazališnog umjetnika prema potrebi projekta ili programa može biti sklopljen i na kraće razdoblje od četiri godine, ali nije propisano minimalno trajanje takvog ugovora na određeno vrijeme.¹² Nova regulacija je različita od one iz ranijeg Zakona o kazalištima („Narodne novine“, br. br. 71/06., 121/13., 26/14. i 98/19.; u daljnjem tekstu: ZK'06). Naime, u ranije važećoj odredbi čl. 41. st.2.ZK'06 bilo je propisano kako se ugovor o radu na određeno vrijeme kazališnog umjetnika ne može zaključiti na kraće vrijeme od dvije godine, a tek iznimno se mogao zaključiti i na godinu dana uz obrazloženje intendanta, odnosno ravnatelja i suglasnost kazališnog vijeća.

Smatramo kako se na ugovore o radu na određeno vrijeme kazališnih umjetnika u smislu ZK-a ne primjenjuju odredbe čl. 12. st. 4. ZR-a koja propisuje maksimalni broj uzastopnih ugovora o radu na određeno vrijeme čije ukupno trajanje, uključujući i prvi ugovor, nije duže od zakonskog maksimuma trajanja ugovora o radu na određeno vrijeme.

Općim ZR-om je predviđen slučaj transformacije ugovora o radu na određeno vrijeme u ugovor o radu na neodređeno vrijeme ako je ugovor o radu na određeno vrijeme sklopljen protivno odredbama ZR-a ili ako radnik nastavi raditi kod poslodavca i nakon isteka vremena za koje je ugovor sklopljen.¹³

Za razliku od toga, ZK kao *lex specialis* u slučaju radnih odnosa kazališnih umjetnika u javnim kazalištima u čl. 35. st. 2. propisuje dvije situacije kada je intendant odnosno ravnatelj dužan ponuditi kazališnom umjetniku ugovor o radu na neodređeno vrijeme:

- nakon četverogodišnjeg ugovora o radu na određeno vrijeme

ili

- nakon četverogodišnjeg trajanja radnog odnosa na temelju više ugovora o radu kraćih od četiri godine.

Odredba čl. 35. st. 2. ZK-a se primjenjuje pod uvjetom da postoji :

- potreba za obavljanjem poslova toga radnog mjesta, te da
- kazališni umjetnici na koje se odnosi primjena čl. 35. st. 2. ZK-a redovito uspješno djeluju u javnom kazalištu ili javnoj kazališnoj družini u provedbi predviđenog reper-toarnog plana.

¹¹ S istim radnikom smije se sklopiti najviše tri uzastopna ugovora o radu na određeno vrijeme čije ukupno trajanje, uključujući i prvi ugovor, nije duže od tri godine. V. čl. 12. st. 4. ZR-a.

¹² Ovdje se ukazuje na odredbu čl. 36. st. 2. ZK-a iz koje proizlazi da ugovor o radu na određeno vrijeme kazališnog umjetnika mora trajati duže od 30 dana.

¹³ V. čl. 12. st. 10. ZR-a.

Ovdje se postavlja pitanje što je s onim ugovorima na određeno vrijeme kazališnih umjetnika koji su zaključeni prije stupanja na snagu ZK-a i to u ove dvije moguće situacije:

- da je kazališni umjetnik ranije sklopio ugovor o radu na određeno vrijeme u trajanju od četiri godine, koji ugovor istječe na dan ili nakon stupanja na snagu novog ZK-a;
- da na dan stupanja na snagu ZK-a ili nakon toga kazališni umjetnik u kazalištu navršava ukupno četiri godine rada odnosno radi duže od četiri godine na temelju više uzastopnih ugovora o radu na određeno vrijeme (pri čemu je moguća i situacija da zadnji ugovor nije istekao – *op. aut.*).

U prvoj situaciji to je jasno – kazališni umjetnik stječe pravo na ponudu ugovora o radu na neodređeno vrijeme nakon što istekne ugovor o radu zaključen na vrijeme od četiri godine.

Međutim, postavlja se u drugoj navedenoj situaciji daljnje pitanje kada je intendant odnosno ravnatelj javnog kazališta/javne kazališne družine dužan radniku ponuditi ugovor o radu na neodređeno vrijeme nakon četverogodišnjeg trajanja više uzastopnih ugovora o radu:

- da li samim stupanjem na snagu ZK-a ako su tada već ispunjeni uvjeti iz čl. 35. st. 2. ZK-a

ili

- tek po isteku zadnjeg ugovora o radu na određeno vrijeme iako su već ispunjeni uvjeti iz čl. 35. st. 2. ZK-a.

U prijelaznim odredbama ZK-a ne nalazimo na odgovor na ovo pitanje. Stoga u slučaju izostanka precizne prijelazne zakonske odredbe trebamo sukladno već navedenom pravnom standardu pogodnosti *in favorem laboratoris* primijeniti odredbu čl. 35. st. 2. ZK-a neovisno što postojeći ugovor o radu na određeno vrijeme još nije istekao, ako su se ispunile kondicije koje je zakonodavac propisao kao uvjete za transformaciju ugovora o radu na određeno vrijeme u ugovor o radu na neodređeno vrijeme. Posebice stoga što se u drugoj zakonom predviđenoj situaciji izrijeekom navodi da se traži četverogodišnje (ili duže) trajanje radnog odnosa na temelju više ugovora o radu kraćih od četiri godine bez navođenja dodatnog uvjeta da je istekao zadnji uzastopni ugovor o radu na određeno vrijeme.¹⁴

Nadalje, prema čl. 36. st. 1. ZK-a, s kazališnim umjetnicima kojima istječe ugovor o radu na određeno vrijeme može se sklopiti novi ugovor o radu na određeno vrijeme bez raspisivanja natječaja.¹⁵ Kazališni umjetnici s kojima se

¹⁴ Dodatni argument je i to što je ovakva transformacija radnog odnosa prema ZK'06 bila utvrđena samo kao mogućnost i to isključivo za kazališne umjetnike članove kolektivnih umjetničkih tijela, a ne kao obveza prema ZK-u i to za sve kazališne umjetnike. V. čl. 43.st.3. ZK'06:“ Kazališnom umjetniku iz članka 42. stavka 1. ovoga Zakona nakon četverogodišnjeg ugovora o radu intendant, odnosno ravnatelj može ponuditi ugovor o radu na neodređeno vrijeme“. V. čl. 42. st. 1. ZK'06: „Kazališni umjetnici koji čine kolektivna umjetnička tijela orkestra, zborra, baleta i plesa zasnivaju radni odnos zaključivanjem ugovora o radu na neodređeno ili određeno vrijeme“.

¹⁵ Iznimka od čl. 34. st. 3. ZK-a prema kojoj odredbi kazališni umjetnici radni odnos zasnivaju po pozivu ili na temelju javnog natječaja.

neće sklopiti novi ugovor o radu obvezno se o tome pisano obavješćuju najkasnije šest mjeseci prije isteka ugovora o radu, a najkasnije 30 dana prije isteka ugovora o radu kod ugovora sklopljenih na razdoblje kraće od četiri godine.

3. Posebni slučajevi zaključivanja ugovora o radu na određeno vrijeme u javnim kazalištima

Posebni slučajevi zaključivanja ugovora o radu na određeno vrijeme u javnim kazalištima propisano je odredbom čl. 39. st. 3. ZK-a. Naime, ako za baletnog i plesnog kazališnog umjetnika ne postoji potreba za obavljanje poslova nekog drugog radnog mjesta ili se izjasni o odbijanju ponude za sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova nekog drugog radnog mjesta, isti stječe pravo pristupiti prekvalifikaciji u drugu profesiju, odnosno stječe pravo na stjecanje kvalifikacije u visokom obrazovanju koja omogućava pristup drugom zanimanju (u daljnjem tekstu: prekvalifikacija), a što mu je intendant odnosno ravnatelj dužan omogućiti ugovorom o radu na određeno vrijeme kojim se uređuje obveza prekvalifikacije u propisanom roku, koja prekvalifikaciju bira sam umjetnik te može trajati najduže četiri godine. O ponudi za sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme iz čl. 39. st. 3. ZK-a kojim se uređuje obveza prekvalifikacije baletnog i plesnog kazališnog umjetnika, kazališni umjetnik mora se izjasniti u roku koji odredi poslodavac, a koji ne smije biti kraći od osam dana. Ovaj ugovor o radu sadrži odredbe o upućivanju na prekvalifikaciju, isplati naknade plaće za vrijeme prekvalifikacije, obvezi baletnog i plesnog kazališnog umjetnika da uredno obavještava poslodavca o tijeku prekvalifikacije, kao i druge okolnosti bitne za izvršenje ugovornih obveza. Nakon isteka propisanog roka poslodavac se više ne

smatra vezan ponudom za sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme.¹⁶

Prema čl. 41. ZK-a, ako baletni i plesni kazališni umjetnik prekine prekvalifikaciju, intendant odnosno ravnatelj otkazat će mu ugovor o radu, osim ako je do prekida prekvalifikacije došlo zbog objektivnih okolnosti, bez krivnje baletnog i plesnog kazališnog umjetnika. Također, istekom propisanog roka za prekvalifikaciju baletnom i plesnom kazališnom umjetniku ugovor o radu prestaje. Ako postoji potreba za obavljanjem profesije koju je stekao prekvalifikacijom, intendant odnosno ravnatelj ponudit će baletnom i plesnom kazališnom umjetniku sklapanje ugovora o radu sukladno njegovoj novoj stručnoj spremi i radnim sposobnostima, bez provođenja javnog natječaja. Za vrijeme trajanja prekvalifikacije baletni i plesni kazališni umjetnik može umjetnički djelovati, što se pobliže uređuje ugovorom o radu na određeno vrijeme iz čl. 39. st. 3. ZK-a kojim se uređuje obveza prekvalifikacije baletnog i plesnog kazališnog umjetnika.

Ako se baletni i plesni kazališni umjetnik za kojeg je utvrđeno da nije sposoban umjetnički djelovati i doprinosti izjasni o odbijanju ponude za sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova nekog drugog radnog mjesta odnosno odbije sklopiti ugovor o radu kojim se upućuje na prekvalifikaciju, intendant odnosno ravnatelj otkazat će mu ugovor o radu i ostvaruje pravo na otpremninu sukladno općem propisu o radu odnosno kolektivnom ugovoru.¹⁷

¹⁶ V. čl. 40. ZK-a.

¹⁷ V. čl. 42. ZK-a.

Poštovani čitatelji!

Narudžbenicu za pretplatu na časopis, kao i brojne druge informacije o djelovanju našeg Centra, možete pronaći na internet stranici

www.tim4pin.hr